

A TRADUCCIÓN DE *XEO E LUME*, DE ANDREA DWORKIN (1986)

Cristina Veiga Novoa

Dworkin, Andrea (2001). *Xeo e lume*. Traducción de Cristina Veiga. Vigo: Edicións Xerais. 211 páxinas, 6,90 €.

Comenta-la traducción de *Xeo e lume* non é unha tarefa doada, como tampouco o foi o proceso mesmo da traducción por moitos motivos que a seguir explicarei.

Para comezar, esta novela non materializa, dende logo, a idea que todo traductor novel alberga do que habería de ser unha *típica traducción literaria*, convicción á que se chega despois da primeira lectura de rigor, na que se analiza a grandes trazos o contido, estrutura, xénero e estilo da obra. Desá primeira lectura tirei, entre outras conclusións, que aquela era unha obra extremadamente orixinal e que encerraba moito máis do que a primeira vista podía parecer. Se houberse de falar de sensacións e impresións empregaría adxectivos como: tumultuosa, crúa, inqueda, sórdida, impactante e, lamentablemente, realista. E digo lamentablemente porque o que alí se representa, de formas ás veces cruel, non só se asemella abraiantemente á realidade, senón que é a realidade mesma.

O efecto antes descrito se intensifica unha vez realizada a documentación pertinente sobre a vida de Andrea Dworkin, xa que a cada paso se atopan grandes e numerosas coincidencias entre a alegada ficción deste relato e as súas propias vivencias. Así, igual que a desafortunada protagonista de *Xeo e lume*, Dworkin proviña dunha familia xudía, tiña un irmán máis novo, a quen adoraba, e sentía o mesmo polo seu pai, mentres que a súa nai só lle inspiraba tristura e preocupación debido á súa doenza e morte prematura. A infancia de Dworkin tamén se viu truncada e marcada polo seu primeiro cambio de residencia, feito que a arrincou do que ela consideraba o seu lar. O período neiorquino é, así mesmo e ata certo punto autobiográfico, incluíndo tanto a prostitución e a drogadicción como as agresións sexuais que se suceden como consecuencia desta situación de represión sexual extrema na que estaba inconscientemente envolta. O periplo polo norte de Europa e o desafortunado matrimonio seguramente reflectan a súa estancia en Amsterdam, onde se cre que casou cun home que a fixo sufrir terribles maltratos psicolóxicos e físicos. Finalmente, Dworkin tamén comezou a escribir despois de retornar a Nova York e tivo grandes dificultades para publica-los seus libros nos Estados Unidos.

Estas coincidencias obvias, e moitas máis que posiblemente só a autora coñeza, explican o grao de exactitude e realismo acadado en cada personaxe, ambiente e acción que na obra se describen. A pesar de ela ter recoñecido que “a autobiografía era a materia prima invisible da súa literatura non novelesca”, *Xeo e lume* tamén é un produto parcial das súas experiencias persoais.

O material autobiográfico aproveitado por Dworkin nesta novela e nos seus moitos ensaios e obras de non ficción responden a un compromiso coas mulleres da sociedade moderna, unha sociedade patriarcal na que a dominación de sexo provoca o sometemento sexual da muller, o cal, levado ó extremo, desemboca na pornografía e a prostitución. Estes son precisamente os fenómenos sociais que Dworkin pretende denunciar e combater a través da súa escrita e de movementos feministas radicais como *Women against pornography*, que teñen sido motivo de grande debate en Norteamérica nas últimas décadas

Á vista de todo isto, e falando en termos traductolóxicos, dedúcese que neste acto comunicativo concreto o fundamental é a transmisión da mensaxe antes sinalada, a “denuncia pura e dura” da represión sexual, e o efecto que esta poida causar no receptor, feito que queda evidenciado no estilo indirecto e enérxico da autora. A tempestuosidade da vida da protagonista (o vaivén constante do xeo e do lume ós que se alude no título) faise patente na propia expresión verbal, ás veces reducida a simples imaxes, sensacións ou pensamentos expresados en períodos sumamente curtos; ás veces prolongada en descrições sen termo, cagadas de metáforas e alegorías erotizantes, ou en narracións caóticas e histéricas, froito de conmocións e traumas diversos; ás veces aparentemente encorada na repetición de frases descontextualizadas e carentes de sentido, como o discurso autista do delirio, a alucinación e, se cadra, dunha tolemia que agroma de vagar.

Noutras palabras: o carácter puramente funcional desta traducción resulta nun estilo servil, dado que a autora deixa de lado o efecto estético característico de toda creación literaria, limitándose a decidir en cada momento qué recursos lingüísticos e literarios redundan nunha mensaxe máis directa, expresiva e impactante, case cruel.

Ante isto, o traductor non pode máis que respectar na medida do posible non só o contido, senón tamén a forma, xa que ambos adquiren unha importancia case equivalente. Este cometido dificultou en grande medida o proceso traductolóxico, sumado ó feito de que existen moitas referencias culturais propias da infancia e xuventude de Dworkin e xogos de palabras descoñecidos para o lector da cultura termo, a galega. Aquí convén incluír, xa no nivel dos rexistros lingüísticos, o labor de investigación que supón a traducción das xergas urbanas que aparecen nesta novela e que a autora coñece de primeira man, como é a das prostitutas e a dos drogadictos, sobre todo tendo en conta que o galego nestes casos tende a apoiarse nos castellanismos, por carecer

dunha linguaxe urbana propia en moitos ámbitos. Isto preséntalle ó traductor o dilema de decidirse por un “galego realista” ou por colaborar dalgún xeito (e sempre con moita cautela) no proceso de creación e normalización lingüística, feito que engade á traducción ó galego unha carga de responsabilidade non presente na traducción de linguas non minorizadas.

Outro escollo no meu camiño foi, sen dúbida, a subxectividade manifesta na obra nas moitas valoracións e xuízos expresados sobre cousas e feitos segundo parece insignificantes. Esta subxectividade é unha das causas da polémica que causou no seu momento *Xeo e lume* con respecto a moitos fenómenos sexuais alí mencionados, pois a ideoloxía de Dworkin é moitas veces confundida coa dos personaxes ou coa doutros autores citados na obra. Por exemplo, aínda hoxe se discute se Dworkin é antisexo e antiaborto, se é lesbiana ou heterosexual, ou se é esencialista, isto é, se pensa que os sexos e a relación entre eles están determinados pola natureza. A intertextualidade e a mestura de ficción e non ficción producen expresións aparentemente absurdas ou mesmo contradicións, consecuencia, na miña opinión, da propia situación prolongada de represión que vive a protagonista e que fai que a vítima se transforme ás veces en victimaria, non só dos demais, senón de si mesma.

Por todo o indicado anteriormente, se tivese que caracterizar esta traducción en dúas palabras, diría que é unha traducción de decisións: decisións sobre o que Dworkin di en cada caso (o qué), decisións sobre o que pretende ó dicir iso (o para qué) e, por último, decisións sobre a forma máis adecuada de transmitirille iso ós lectores e lectoras galegas (o cómo). Espero e desexo ter tomado as decisións máis axeitadas, para que o meu papel de mediadora non escureza nin confunda de xeito ningún a premisa fundamental de toda a literatura de Dworkin, incluída *Xeo e lume*: “a agresión sexual, o maltrato, a prostitución e a pornografía son violacións dos dereitos humanos das mulleres”.

